

Arbetsbeskrivning: Nazisterna som gick fria

NAMN:

Gusten Holm

E-POST:

gustenhholm@hotmail.com

ARBETSNAMN:

Nazisterna som gick fria

DESSA PERSONER ANMÄLS OCH KAN NOMINERAS

Gusten Holm

FÖRUTOM OVANSTÅENDE DELTOG FÖLJANDE PERSONER

Johanna Odlander (arbetsledare), Peter Johnsson (Illustratör),
Michaela Hasanovic (foto), Karolina Tolstav och Mats Högberg (redigering)

PUBLICERINGSDATUM

16, 19, 21 och 26 mars, 10 april och 10 augusti 2014.

VAR PUBLICERADES JOBBET?

Upsala Nya Tidning samt på UNT.SE

BESKRIV RESULTATET AV GRÄVET KORTFATTAT

Uppsalapolisens lade ner utredningen om misshandel efter att nazister slagit en förbipasserande blodig på öppen gata. Men efter UNT:s granskning återupptog polisen utredningen.

I augusti 2013 misshandlades Uppsalabon Anders Henriksson av anhängare till Svenska motståndsrörelsen, SMR. Det skedde på gågatan mitt i centrala Uppsala efter att han hade rivit sönder ett av SMR:s flygblad. Nazisterna slog hans huvud blodigt med skaften till sina fanor och gick sedan lugnt därifrån.

Ingen av nazisterna greps vid händelsen, trots att polisen var på platsen när det hände och till och med försökte hålla kvar en nazist, som fritogs av sina kamrater. På redaktionen reagerade vi på att något sådant kan ske på öppen gata, när polisen är närvarande. Under hösten som följde försökte vi hålla koll på polisutredningen. Och när två vittnen, som inte blivit kallade till förhör trots att de gärna ville, kontaktade oss bestämde vi oss för att göra polisens jobb.

Vi fick tag i filmer från händelsen. Tittade på dem upprepade gånger, ruta för ruta. Och kunde på så sätt kartlägga misshandeln ur olika vinklar. När vi sedan bildgooglade nazisterna i filmen, kunde vi peka ut vilka som höll sina fanor som lansar i tumultet då Anders Henriksson fick sina skador.

Vi kunde också visa att flera personer som var med vid misshandeln i Uppsala även var misstänkta för upploppen i Kärrtorp i december. Samtidigt kunde vi avslöja att Uppsalapolisen inte hade tagit del av förundersökningen i Kärrtorpsmålet.

Ett halvår efter misshandeln la polisen ner förundersökningen. Då hade man varken förhört någon av nazisterna som var på plats i Uppsala eller analyserat filmerna från misshandeln. Vittnen som skulle kunna peka ut gärningsmän på bild hade fortfarande inte fått göra det.

Dagen efter UNT:s publicering meddelade Uppsalapolisen att förundersökningen skulle återupptas, denna gång under ledning av en åklagare.

Efter den första publiceringen i mars fortsatte vi att granska Svenska motståndsrörelsen. Vi kunde visa att anhängarna var få men aktiva och att flera av de som deltog vid misshandeln på gågatan i Uppsala också hade varit med vid våldsamma aktioner i en rad andra städer runt om i landet.

Vi började också fundera över hur det kan komma sig att unga män hamnar i en nazistisk våldsbejakande organisation. Och bestämde oss för att titta närmare på de två SMR-anshängare som kom från Uppsala och som var med vid misshandeln. De visade sig komma från på ytan "normala" medelklassfamiljer och lever inte upp till klichébilden av skrånande skinnskallar. I ett långt reportage skildrade vi deras väg in i nazismen.

Ett par månader efter vår första publicering började även andra medier, som exempelvis SVT:s Uppdrag granskning, hänga på och bevaka SMR.

PÅ VILKET SÄTT ANSER DU ATT GRÄVET UPPFYLLER KRITERIERNA FÖR GULDSPADEN?

UNT gjorde polisens jobb när de skyldiga till ett politiskt motiverat våldsdåd tilläts gå fria. Genom att göra det tålmodiga, metodiska arbete som rättsstaten försummade kunde vi visa att brottet faktiskt gick att lösa. Dagen efter vår publicering togs den nedlagda förundersökningen upp igen – ett bevis på att journalistik kan göra skillnad på ett högst konkret sätt.

Vi var också först med att kunna visa att SMR:s anhängare är få men aktiva och att de deltagit vid en rad aktioner i andra städer runt om i landet.

Vår uppföljande persongranskning av två unga nazister fördjupade bilden och gav en ökad förståelse för hur ungdomar dras in i nazistiska rörelser.

HUR UPPSTOD URSPRUNGSIDÉN TILL PROJEKTET?

I november 2013, tre månader efter misshandeln av Anders Henriksson, uppgav polisen i en UNT-intervju att förundersökningen gick trögt eftersom "vittnen inte kommit till förhör". Två vittnen, som inte blivit kallade trots att de gärna ville, upprördes av polisens uttalande. De vände sig till oss på UNT. Vi tyckte att det lät märkligt och bestämde oss för att granska hur polisen skötte sitt jobb.

VILKA ARBETSMETODER TILLÄMPADES?

Ett första steg var att identifiera de nazister som var inblandade i tumultet på gågatan i Uppsala den där augustidagen förra året. Hur de såg ut tog vi reda på med hjälp av foton och filmer som vi fått från vittnen och från SMR:s webbplats.

Men vi behövde också veta vilka nazisterna var och vad de hette. Det här var kort efter attacken i Kärrtorp, och det föreföll sannolikt att några av dem som varit i Uppsala också deltagit i Kärrtorp. Vi utgick från framställan om offentliga försvarare åt de runt 30 SMR-anshängare som anhölls i december 2013 misstänkta för våldsamt upplopp i Kärrtorp.

Vi bildgooglade vart och ett av de 30 namnen. I flera fall fick vi träff på ansikten vi kände igen från filmerna från gågatan i Uppsala. Andra identifierades via SMR:s webbplats Nordfront och ytterligare namn fick vi av den hjälpsamme Expo-medarbetaren Mikael Ekman.

Nästa steg blev att bringa klarhet i hur offret Anders Henriksson fått sina skador. Han kunde själv inte peka ut vilka som gett honom fyra blödande sår i huvudet med skaften till sina fanor. Vittnets kamera rullade under skeendet omedelbart före och efter misshandeln men var avstängd under de sekunder som själva misshandeln pågick. På den film som SMR publicerat på sin webbplats riktades kameran mot marken samtidigt som misshandeln inleddes och visade vad som i förstone såg ut som ett suddigt virrvarr av skor och ben.

Men genom att noggrant jämföra de olika filmerna och foton från händelsen och kartlägga den ur olika vinklar, kunde vi koppla skor och byxben till specifika personer. På så sätt kunde vi slå fast vilka nazister som befann sig i Anders Henrikssons absoluta närhet under misshandeln.

När vi såg SMR:s film gång på gång, ruta för ruta, kunde vi dessutom se att två av nazisterna som deltog i tumultet hade fanor i händerna och riktade skaften som lansar, vågrätt eller snett nedåt, samtidigt som Anders Henriksson satt på marken.

För att urskilja detta skeende krävs att man ser filmen många gånger och trycker på paus flera gånger varje sekund. Det hade Uppsalapolisen uppenbarligen inte gjort:

Förundersökningsledaren hävdade bestämt att det inte gick att urskilja någonting på filmen.

När åtal väcktes i Kärrtorpsmålet tog vi del av Söderortspolisens omfattande förundersökning, eftersom vi anade att den skulle ge värdefulla upplysningar om de SMR-anshängare som varit i Uppsala. Det fanns det. Söderortspolisen hade beslagtagit nazisternas datorer, telefoner och interna dokument och analyserat deras inbördes datatrafik. Vi hittade bland annat den möteshandling där aktionen i Uppsala planlades.

Samtidigt hade Uppsalapolisens förundersökning lagts ned. Vi begärde ut förundersökningsprotokollet i dess helhet. Eftersom den inte ledde till åtal hemligstämplades de dokument där enskilda pekades ut. Med fullmakter fick vi ändå ut några förhör. PM från poliserna på plats blev värdefulla källor till hur polisens ingripande på plats hade gått till. Av deras redogörelse framgick bland annat att det hade skett en fritagning av en nazist som hölls fast av polisen, något som Uppsalapolisen förnekade i media dagarna efter misshandeln.

Vi såg också till att få en detaljerad redogörelse från polisen för all dokumentation som vi inte fick ut. På så sätt fick vi en bild av vad Uppsalapolisen gjort och – framför allt – inte gjort. Uppsalapolisen hade inte tagit del av Söderortspolisens förundersökning. Man hade inte förhört någon av de nazister som var på plats i Uppsala. Man hade inte gjort någon analys av filmer och foton från händelsen. Flera vittnen hade bara förhörts under några minuter omedelbart efter misshandeln. De vittnen vi kom i kontakt med hade inte kallats till ytterligare förhör och hade inte fått göra utpekanden på filmer och foton. Vi konfronterade polisen med dessa uppgifter. Polisen hänvisade till tidigare korrespondens och gav i övrigt inga kommentarer. Det var dags för publicering.

Publiceringen ledde till att förundersökningen återupptogs redan dagen därpå. Vi fortsatte att granska SMR och kunde visa att ungefär samma grupp nazister reste runt på aktioner runt om i landet. Vi började fundera på hur dessa unga män hamnat i en nazistisk rörelse. Två av SMR-anhängarna som var med vid misshandeln kommer från Uppsala. Vi bestämde oss för att ta reda på vilka de är, hur de blev nazister och vilka följder deras vägval har fått för deras liv. I texten kallas de Anton och Lukas.

Vi begärde ut alla domar där de varit tilltalade eller målsägande och tog fram information om den från en rad myndigheter (se även under rubriken källor) och läste igenom vad de själva och deras anhöriga skrivit på nätet och vad andra skrivit om dem. För att strukturera det omfattande materialet gjordes en tidslinje där alla händelser i deras liv lades in. Tidslinjen underlättade mycket när det var dags att skriva reportaget. Vi ringde upp anhöriga och gamla vänner till Anton och Lukas. Antons bror och mamma och en barndomsvän till Lukas ställde upp på intervjuer. När researchen var färdig sökte vi huvudpersonerna för intervjuer. Lukas gick inte att nå och Anton svarade inte på våra frågor.

VILKA TYPER AV KÄLLOR ANVÄNDES?

Om utredningen av misshandeln

- Filmer och foton tagna av vittnen och av SMR i samband med misshandeln.
- Delar av Uppsalapolisens förundersökningsprotokoll. (Vissa delar hemligstämplades.)
- Söderortspolisens förundersökningsprotokoll i Kärrtorpsmålet.
- Intervjuer med den misshandlade Anders Henriksson samt fyra vittnen.
- Intervjuer och mejlkorrespondens med de ansvariga poliserna.

Persongranskningen

- Domar och förundersökningsprotokoll i mål där huvudpersonerna varit tilltalade eller målsägande.

- Skatteverket (familjebild, inkomster och folkbokföringsadresser från födseln fram till i dag).
- Försäkringskassan (Sjukpenninggrundande inkomst)
- CSN (Studieskulder/återkrav)
- Huvudpersonernas högstadie- och gymnasiebetyg.
- Huvudpersonernas twitter- och facebookkonton, inlägg på SMR:s webbplats och andra digitala avtryck.
- Intervjuer med vänner och anhöriga.

VILKA PROBLEM STÖTTE DU PÅ UNDER ARBETET?

Medan utredningen pågick gav polisen knapphändig information med hänvisning till förundersökningssekretessen. Vi ombads ge oss till tåls tills förundersökningen var klar. När förundersökningen lagts ned ville polisen inte lämna ut den eftersom den var nedlagd. Efter envisa påtryckningar fick vi ändå ut tillräckligt med information för att få en tydlig bild av hur polisen hade gjort och inte gjort.

De ansvariga poliserna var ovilliga att prata med oss och vägrade i arbetets slutskede helt att låta sig intervjuas. Det vände vi till en fördel genom att redovisa i texten att vi var tvungna att gå via polisens presstalespersoner.

Det var svårt att hitta anhöriga och vänner till huvudpersonerna Anton och Lukas som ville ställa upp. Man fick motstå impulsen att tjata sig till intervjuer med personer som var rädda för repressalier om de medverkade i reportaget.

Anton och Lukas ville inte bli intervjuade, vilket var synd. Vi kunde inte göra mer än att redovisa i texten att de hade fått chansen.

HUR LÅNG TID TOG PROJEKTET?

Totalt cirka sex veckor heltid, uppdelat på olika tillfällen.

VILKA REAKTIONER HAR ARBETET FÅTT FRÅN MYNDIGHETER OCH KOLLEGOR?

Dagen efter UNT:s publicering meddelade länspolismästare Erik Steen att förundersökningen tas upp på nytt på grund av de uppgifter som framkommit i reportaget. I skrivande stund pågår ännu den återupptagna förundersökningen. Åklagaren har gett direktiv om att tre personer ska delges misstanke för misshandel.

Granskningen fick mycket stor spridning i sociala medier. Artiklarna om den nedlagda polisutredningen och om beskedet att utredningen återupptas fick tillsammans omkring 500 tweets på Twitter och delades cirka 700 gånger på facebook.

Bland andra Aftonbladet, Expressen, Dagens Nyheters ledarsida, Sveriges Radio och Journalisten uppmärksammade vår granskning. Ett par månader efter vår första publicering gjorde SVT:s Uppdrag granskning ett jobb om SMR.

Medievärlden rapporterade om att reportaget om Anton och Lukas bidragit till besöksrekord på unt.se.

HAR PROJEKTET ANMÄLTS TILL PO, GRANSKNINGSNÄMNDEN ELLER ANNAN INSTANS?

Nej

TELEFON/E-POST TILL NOMINERADE JOURNALISTER:

0706-39 18 71

gustenholm@hotmail.com